

Artikelen

Demografische levensloop van vijftigers

Arie de Graaf en Liesbeth Steenhof

In dit artikel wordt ingegaan op de generatie die in de periode 1940–1954 is geboren, de zogenaamde protestgeneratie. Omdat de meesten die tot deze generatie behoren inmiddels de leeftijd van 50 jaar zijn gepasseerd, kan voor deze generatie met betrekking tot een aantal demografische kenmerken de balans worden opgemaakt. Deze kenmerken betreffen relatievorming, (echt)scheiding en kinderen krijgen. De protestgeneratie stond aan de vooravond van een groot aantal demografische veranderingen. Zo blijkt dat het aandeel vrouwen van deze generatie dat direct uit huis gaat om te trouwen, binnen drie jaar een kind krijgt en na de geboorte van het eerste kind geen betaald werk verricht, is gedaald van ruim de helft naar een kwart. De 'standaardlevensloop' heeft plaatsgemaakt voor een 'keuzelevensloop'.

1. Inleiding

Het leven is voor jonge mensen steeds ingewikkelder geworden. Al vroeg kunnen ze kiezen uit meer en meer opties. Na de middelbare school meteen studeren of eerst een jaartje er tussenuit? Samenwonen of trouwen, of geen van beide? Carrière of kinderen, of allebei? Wel kinderen, maar wanneer dan? Jonge mensen hebben dus meer keuzes, maar moeten ook meer kiezen. Hun levensloop ligt veel minder vast dan vroeger. Daarmee is sprake van een 'keuzelevensloop'. Deze staat in contrast met de 'standaardlevensloop': na school gaan werken, maar wel thuis blijven wonen, vanuit huis trouwen, na korte tijd kinderen krijgen en, in het geval van vrouwen, de baan opzeggen en voor het huishouden zorgen. Vroeger was deze levensloop voor veel mensen het dominante model. Voor personen geboren vóór 1953 blijkt dit model het vaakst te zijn gevolgd (Liefbroer en De Jong Gierveld, 1993). Het aandeel van de standaardlevensloop lag vrijwel voortdurend rond de 80 procent voor mannen geboren tussen 1903 en 1942. Mannen geboren in de periode 1943–1952 volgden, met 60 procent, minder vaak de standaardlevensloop. Van de mannen geboren rond 1960 heeft slechts een op de tien de standaardlevensloop gevolgd. Onder vrouwen is dezelfde tendens waar te nemen, zij het in iets mindere mate. De opkomst van het ongehuwd samenwonen en het zelfstandig wonen na het verlaten van het ouderlijk huis moeten als voornaamste oorzaak worden gezien van het afnemen van de populariteit van de standaardlevensloop.

Ook Peters (1992) beschrijft in haar onderzoek hoe de 'geest van de tijd' doorwerkt in de levensloop van vrouwen. Voor vrouwen die rondom de Tweede Wereldoorlog zijn geboren, kan er volgens Peters gesproken worden van een standaardlevensloop. De levensloop en de toekomst-

verwachtingen van jonge vrouwen in de jaren vijftig waren milieu- en seksspecifiek, en er bestond eigenlijk maar één dominant model voor de levensinrichting van deze vrouwen.

Becker (1991) heeft een viertal generatie-eenheden ontwikkeld, waarbij hij ervan uitgaat dat individuen niet alleen een zelfde (biologische) geboortejaargang hebben, maar ook een aantal objectieve kenmerken gemeen moeten hebben. Een generatie-eenheid treedt ideologisch actief op de voorgrond. Het gaat om de volgende vier generaties: de 'vooroorlogse generatie', geboren in de periode 1910–1930; de 'stille generatie', geboren in de periode 1930–1940; de 'protestgeneratie', geboren in de periode 1940–1954; en de 'verloren generatie', geboren in de periode 1955–1970.

Het onderscheiden van generaties heeft zijn oorsprong bij Mannheim (1928). Hij bracht naar voren dat het doen en laten van mensen grotendeels wordt bepaald in de levensfase van de ontwikkeling naar de volwassenheid, waarbij de context van de dan dominante normen en waarden een grote invloed hebben. Hierin komt, volgens hem, in het latere leven niet meer veel verandering, zodat generaties sterk beïnvloed zijn door de maatschappelijke situatie van de periode waarin zij opgroeien.

Onderzoek Gezinsvorming

De cijfers in dit artikel zijn grotendeels gebaseerd op het Onderzoek Gezinsvorming 2003 van het CBS. Dit onderzoek, dat om de vijf jaar wordt gehouden, heeft plaatsgevonden in de periode februari tot en met juni 2003. Aan dit onderzoek hebben 3,9 duizend mannen en 4,2 duizend vrouwen geboren in de periode 1940–1984 deelgenomen. Doel van het Onderzoek Gezinsvorming is informatie te verzamelen over het verloop van de relatie- en gezinsvorming in Nederland en de achtergronden daarvan. Het aantal personen in de gewogen steekproef voor geboortecohort 1940–1954 bestaat uit 1 265 mannen en 1 235 vrouwen.

Dit artikel gaat in op de protestgeneratie, geboren in de periode 1940–1954. Deze mensen zijn voor een groot deel afkomstig uit de relatief omvangrijke geboortecohorten van vlak na de Tweede Wereldoorlog. Ze zijn als tiener opgegroeid in de jaren vijftig en zestig, hebben als jongvolwassenen de 'woelige' jaren zestig meegemaakt, en hebben gezinnen gesticht in de jaren zestig en zeventig. In deze decennia vonden veel maatschappelijke ontwikkelingen plaats, waaronder de onderwijsexpansie, een voortgaande ontzuiling en secularisering, de liberalisering van seksualiteit en de introductie van de pil, democratiseringsproces-

sen en veranderingen in de echtscheidingswetgeving (Liefbroer en Dykstra, 2000). Bepaalde kenmerken waren opvallend voor deze generatie, zoals haarstijl en mode, en bepaalde leefstijlen. Wel moet worden opgemerkt dat er geen homogene eenheid binnen deze generatie was. Jongeren hingen echter wel verschillende subculturen aan die zich vaak afzetten tegen de maatschappij (Becker, 1991).

In het Onderzoek Gezinsvorming 2003 (OG2003; *kader Onderzoek Gezinsvorming*) is onder meer de protestgeneratie geïnterviewd, zodat van deze generatie de demografische levensloop in kaart kan worden gebracht. Zij waren in 2003 tussen de 48 en 62 jaar oud en hadden op demografisch gebied vrijwel alles al meegemaakt.

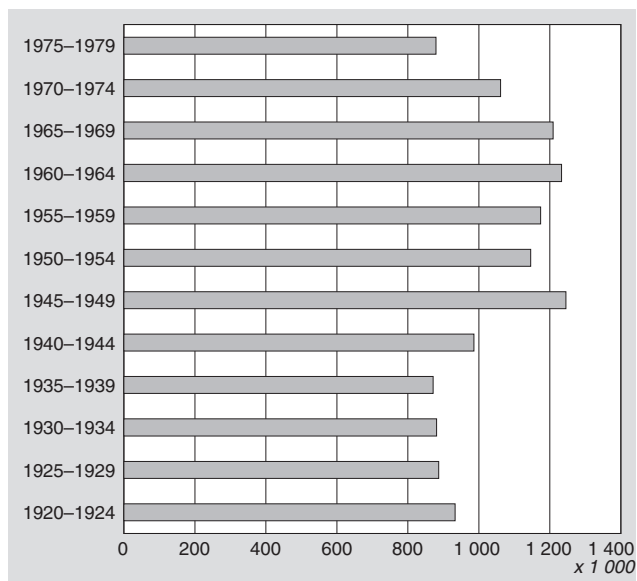
In dit onderzoek staan de volgende vragen centraal. Zijn de meeste vijftigers nog steeds getrouwd met hun eerste echtgenoot/echtgenote? Wat zijn hun toekomstplannen en waarom wordt eventueel van de standaard afgeweken? Hoeveel kinderen hebben ze gekregen?

Dit artikel beschrijft eerst de relationele levensloop van vijftigers. Vervolgens wordt op het moment van interview in 2003 de relatievorm en de relatiewensen voor de toekomst weergegeven. Ook het totaal aantal kinderen uit deze generatie komt nader aan de orde.

2. Relationele levensloop

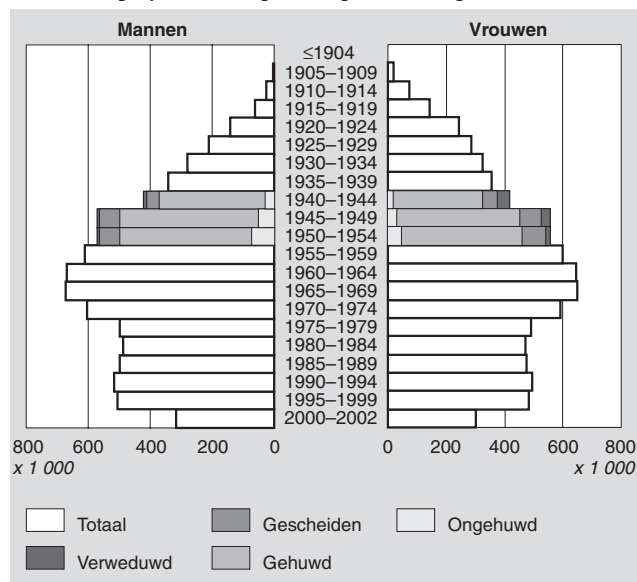
In de periode 1945–1949, het hoogtepunt van de naoorlogse *babyboom*, zijn 1,245 miljoen kinderen geboren. Dit zijn er meer dan in de overige vijfjaars-perioden die in *grafiek 1* worden weergegeven. Het aantal in Nederland aanwezige personen op 1 januari 2003 uit de generaties geboren in de periode 1940–1954 is in de loop der jaren teruggelopen van 3,4 miljoen naar 3,1 miljoen. Deze afname is uitsluitend veroorzaakt door sterfte. Tot en met het jaar 2003 was namelijk sprake van een gering vestigingsoverschot uit de buitenlandse migratie.

1. Aantal levendgeborenen naar geboorteperiode

Grafiek 2 geeft een overzicht van de grootte van de geboortegeneraties op 1 januari 2003. Hierbij wordt de protestgeneratie weergegeven naar burgerlijke staat. Het aantal ongehuwde mannen bedroeg op 1 januari 2003 153 duizend; bij de vrouwen lag dit aantal op ruim 100 duizend. Van de mannen blijkt 90 procent ooit een huwelijk te hebben gesloten. Voor de vrouwen bedraagt dit aandeel 94 procent (*kader Karakteristieken*).

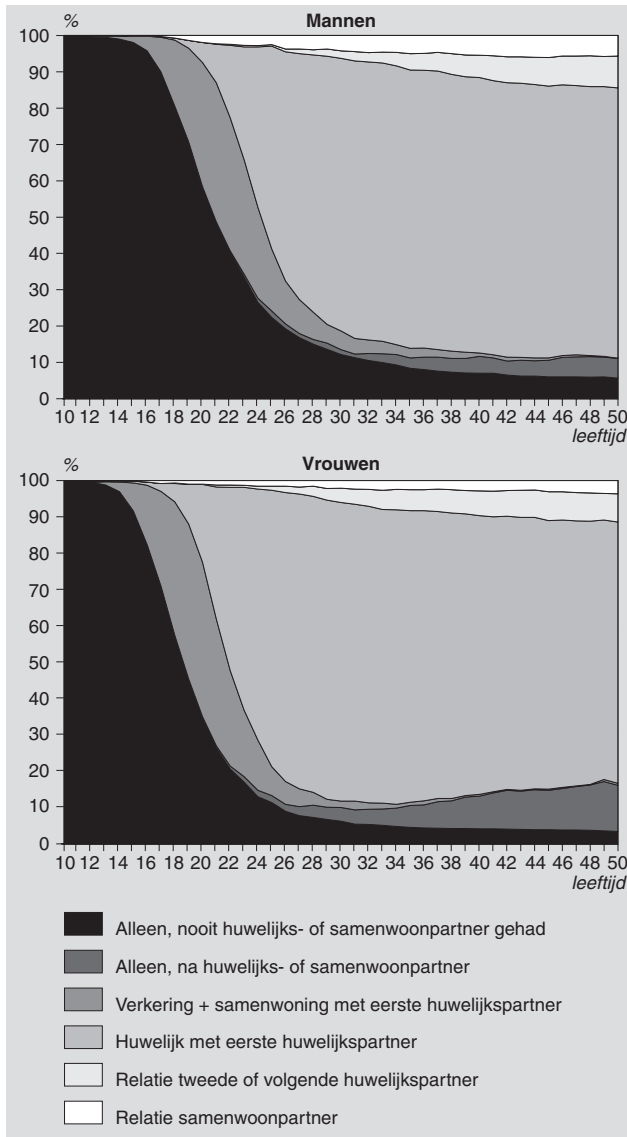
2. Bevolkingsopbouw naar geboortegeneratie en geslacht, 1-1-2003

De huidige vijftigers zijn opgegroeid in een tijd waarin samenwonen nog niet gebruikelijk was. Slechts een vijfde van de gehuwde mannen heeft vóór het huwelijk samengewoond. Voor gehuwde vrouwen ligt dit aandeel op 15 procent. Het ouderlijk huis werd vaak pas bij het huwelijk verlaten. Bijna de helft van de vrouwen had op 19-jarige leeftijd verkering met hun eerste huwelijkspartner, en op 22-jarige leeftijd was de helft van de vrouwen ook daadwerkelijk getrouwd. Bij de mannen was meer dan de helft drie jaar later getrouwd (*grafiek 3*).

Op 50-jarige leeftijd was driekwart van de mannen en vrouwen nog steeds getrouwd met hun eerste partner. Bijna een tiende van alle mannen en vrouwen is na echtscheiding of verweduwing getrouwd met een andere partner en 4 procent van de vrouwen en 6 procent van de mannen woonde op 50-jarige leeftijd niet-gehuwd samen. Daarnaast woonde nog 16 procent van de vrouwen en 11 procent van de mannen alleen. Het aandeel alleenstaande mannen dat nooit een huwelijks- of samenwoonpartner heeft gehad, ligt hoger dan het aandeel voor de vrouwen (respectievelijk 6 en 3 procent). Het aandeel alleenstaanden dat ooit gehuwd is geweest of heeft samengewoond, ligt voor vrouwen hoger dan voor mannen (13 en 5 procent). Vrouwen blijven na een relatie dus vaker alleen dan mannen. Dit komt deels doordat vrouwen een grotere kans hebben om weduwe te worden, maar ook doordat na een scheiding de kinderen vaak bij de vrouw blijven wonen. Dit maakt de kans op het vinden van een nieuwe partner kleiner.

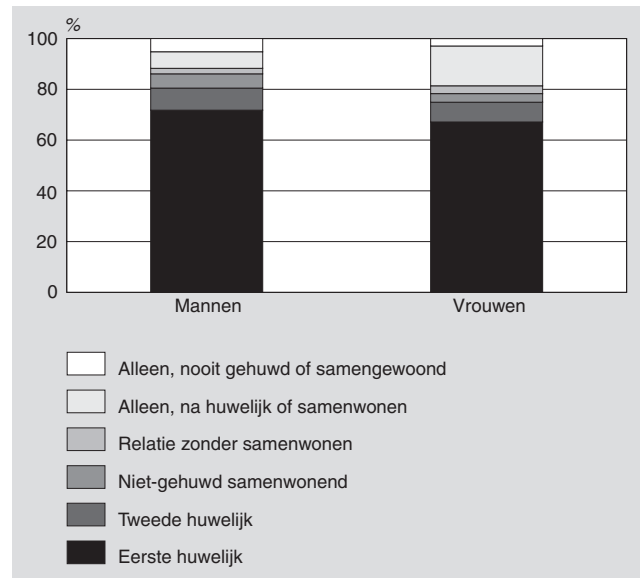
3. Relatieve levensloop van geboortecohort 1940–1954

Relatievorming anno 2003

Het aandeel personen dat zonder partner woont, is gestegen ten koste van het aantal gehuwden (grafiek 4). Vrouwen wonen vaker alleen dan mannen (22 en 14 procent). Dit komt in hoofdzaak door gescheiden vrouwen die voorlopig alleen willen blijven wonen. Twee derde van de vrouwen is nog getrouwd met de eerste huwelijkspartner. Voor mannen ligt dit aandeel op ruim 70 procent. Ook blijkt dat een deel van de personen die alleenwonen wel een partner heeft, maar het betreft een minderheid. Van de totale generatie mannen en vrouwen heeft 2 à 3 procent een latrelatie.

4. Relatievorm in 2003 van geboortegeneratie 1940–1954

Toekomstplannen van niet-gehuwden

Van de mannen die op het moment van interview niet-gehuwd zijn, wil een kwart in de toekomst het liefst (blijven) samenwonen met een partner (grafiek 5). Vrouwen geven echter de voorkeur aan een latrelatie boven samenwonen. Veruit de belangrijkste reden om te willen samenwonen in plaats van te trouwen is dat het huwelijk naar mening van de respondent niets toevoegt. Deze reden wordt door de helft van de respondenten genoemd. Relatief vaak worden ook nog de redenen 'partner wil niet trouwen' (24 procent) en 'wil niet gebonden zijn' (17 procent) genoemd.

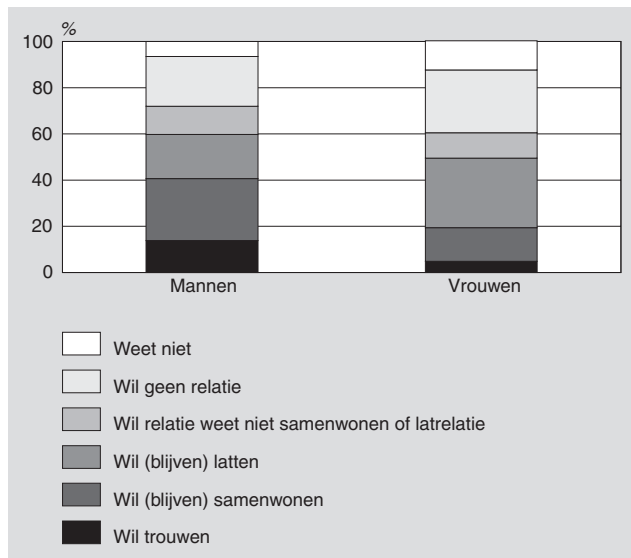
Bijna een op de drie niet-gehuwde vrouwen geeft de voorkeur aan een latrelatie. Voor mannen is dit een op de vijf. Aan deze respondenten is gevraagd waarom ze wel kiezen voor een relatie, maar niet willen samenwonen. De belangrijkste reden is voor zowel mannen als vrouwen dat ze hun vrijheid willen behouden. Driekwart van de respondenten noemt deze reden. 'Slechte samenwoonervaring' wordt ook relatief vaak genoemd (12 procent). Uit grafiek 5 blijkt tevens dat een kwart van de vrouwen helemaal geen relatie (meer) wil aangaan. Voor de mannen is dat één op de vijf.

Aan respondenten die definitief geen relatie willen, is voor een aantal mogelijke redenen gevraagd of ze bij deze keuze al dan niet een rol speelden. Driekwart van de respon-

Karakteristieken van geboortegeneratie 1940–1954 op 1 januari 2003		
	Man	Vrouw
	%	
<i>Relaties</i>		
Aandeel ooit gehuwden	90	94
Aandeel ooit gescheiden	18	23
Aandeel ooit weduwe/weduwnaar	2	6
Aandeel samengewoond voor eerste huwelijk	20	15
Gemiddelde leeftijd bij eerste huwelijk	25,4	22,6
<i>Kinderen</i>		
Aandeel kinderlozen	19	13
Gemiddeld kindertal	1,93	1,99
Gemiddelde leeftijd bij eerste kind	28,0	25,0
<i>Kerkelijke gezindte</i>		
Geen	39	34
Rooms-katholiek	34	34
Nederlands hervormd	14	17
Gereformeerde Kerken	5	6
Overige kerkgenootschappen of levensbeschouwelijke groeperingen	8	9
<i>Opleidingsniveau</i>		
Basis	16	22
Laag	20	33
Middelbaar	33	27
Hoog	31	18
	<i>absoluut</i>	
Totaal aantal respondenten	1 265	1 235

denten geeft aan dat ze hun vrijheid wilden behouden. Een kwart van de respondenten zegt wegens slechte ervaringen in vorige relaties alleen te willen blijven. Voor vrouwen ligt dit percentage twee keer zo hoog als voor mannen. Een op de drie respondenten die kiest voor een relatieeloos bestaan, geeft aan dat een relatie problemen veroorzaakt. Ook dat men geen hoge verwachtingen van relaties moet hebben, wordt door een op de drie respondenten genoemd. Ten slotte kan worden vermeld dat maar een klein deel (5 procent) van de niet-gehuwde vrouwen wil trouwen. Bij de niet-gehuwde mannen is dit aandeel iets groter (14 procent).

5. Toekomstplannen van niet-gehuwden geboren in de periode 1940–1954, 2003

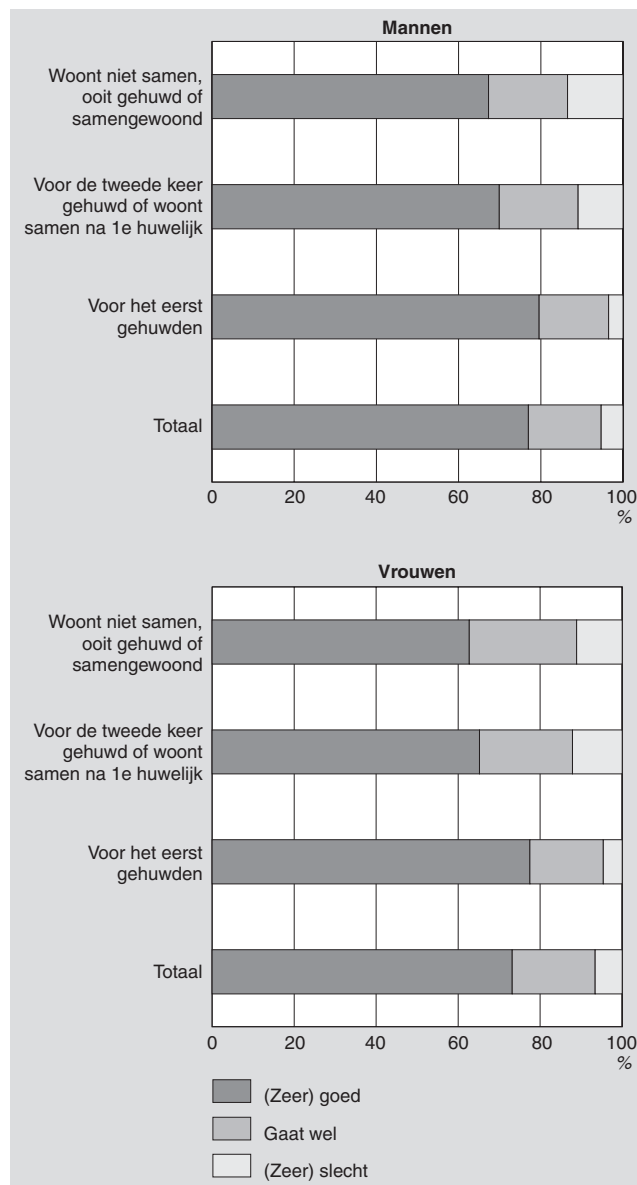
Gezondheid

Uit grafiek 6 blijkt dat van zowel mannen als vrouwen uit de protestgeneratie driekwart de gezondheid als goed tot zeer goed ervaart. Over het algemeen ervaren degenen die nog steeds gehuwd zijn met hun eerste partner een betere gezondheid dan degenen die een tweede of derde, of helemaal geen relatie hebben. Ruim driekwart van de vrouwen die met hun eerste partner getrouwd zijn, voelt zich goed gezond, tegen zes op de tien vrouwen die niet samenwonen. Bij mannen die een slechte tot zeer slechte gezondheid ervaren, zijn de verschillen nog iets groter dan bij vrouwen. Het aandeel met een slechte gezondheid ligt bij mannen die niet meer samenwonen met een partner op 14 procent. Voor gehuwden met een eerste partner draagt dit aandeel 5 procent.

Tevredenheid met partner

Mannen zijn tevredener met hun huidige relatie dan vrouwen (grafiek 7). Driekwart van de mannen is buitengewoon tot zeer tevreden met de partner, tegenover 60 procent van de vrouwen. Opvallend is dat vrouwen die voor de tweede keer getrouwd zijn of samenwonen na een eerste huwelijk iets tevredener zijn dan vrouwen die nog steeds met de eerste partner zijn getrouwd. Voor mannen geldt het tegen-

6. Geboortegeneratie 1940–1954 naar relatievorm en gezondheid, 2003

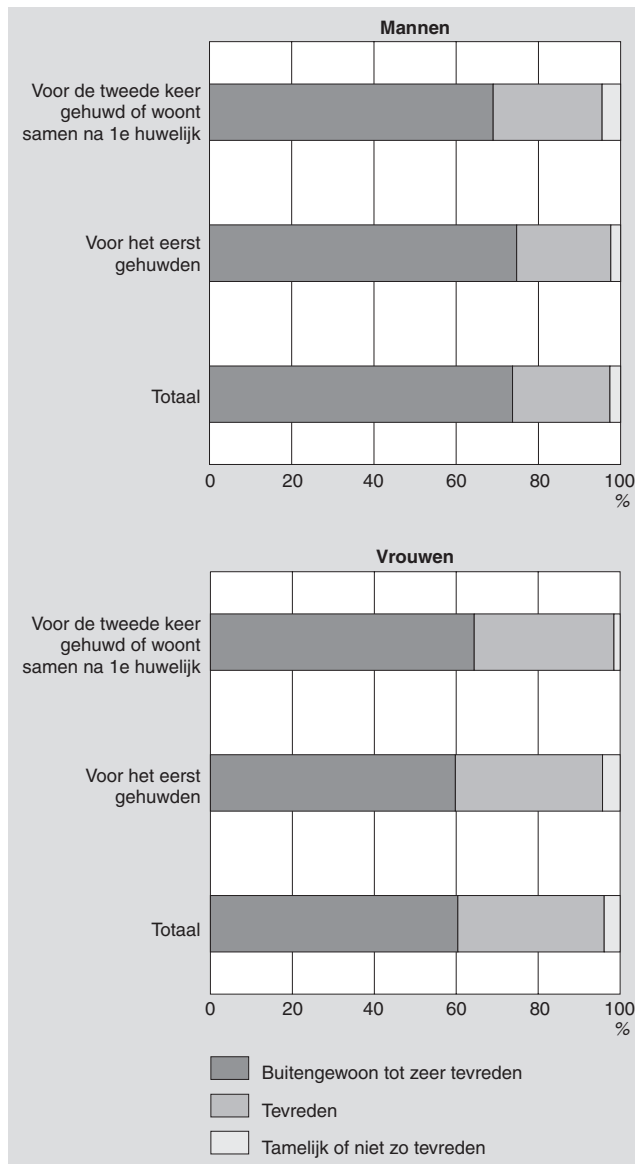
overgestelde. Voor het eerst gehuwde mannen blijken veel tevredener te zijn met hun partner dan voor het eerst gehuwde vrouwen (respectievelijk 75 en 60 procent). Vrouwen nemen bij relatieproblemen dan ook vaker het initiatief om te gaan scheiden. Bij zeven op de tien scheidingen heeft de vrouw de beslissing genomen (De Graaf, 2005).

3. Kindertal

Verreweg het grootste deel van de geboortegeneratie 1940–1954 zal na de interviewperiode in 2003 geen kinderen meer hebben gekregen. Zij waren op dat moment immers tussen de 48 en 62 jaar. Voor mannen met een jongere vrouwelijke partner is de kans om een kind te krijgen nog wel aanwezig.

Het overgrote deel van de vrouwen heeft één of meer kinderen gekregen (87 procent). Voor mannen ligt dit aandeel iets lager (81 procent). Dit verschil heeft te maken met het feit dat het aandeel mannen dat nooit een relatie heeft gehad groter is dan dat van vrouwen. Bijna de helft van de

7. Geboortegeneratie 1940–1954 naar relatievorm en tevredenheid met relatie

vrouwen en mannen kreeg twee kinderen (*staat 1*) en een kwart drie of meer. Het gemiddeld kindertal per vrouw of man ligt gemiddeld iets onder de twee.

Zeven op de tien mensen hebben in hun gezinsvormende fase een duurzame relatie gehad. Van degenen in deze groep die nog steeds met de eerste partner getrouwd zijn, heeft een op de tien geen kinderen gekregen. Het aandeel kinderloze mannen dat inmiddels een nieuwe relatie heeft, is hoger dan dat voor mannen die nog met de eerste partner getrouwd zijn. Opvallend is dat mannen met een nieuwe relatie gemiddeld het hoogste aantal kinderen hebben (2,29). Vaak zijn zij opnieuw getrouwd met een jongere vrouw die nog geen kinderen had. Deze 'repartnering' voegt, gemiddeld genomen, blijkbaar nog een periode van gezinsvorming toe. Mannen die ooit gehuwd zijn geweest of hebben samengewoond, maar op het moment van interview niet met een partner samenwoonden, hebben beduidend minder kinderen gekregen. Een derde is kinderloos gebleven.

Vrouwen die voor de tweede keer getrouwd zijn of niet-gehuwd samenwonen na een eerste huwelijk, hebben relatief vaak één kind gekregen (24 procent). Dit geldt ook voor de vrouwen die niet samenwonen maar wel een relatie achter de rug hebben. Voor het merendeel zijn dit gescheiden vrouwen. Echtscheiding heeft voor hen een verlagend effect gehad op het uiteindelijk kindertal. Dit effect blijkt ook uit eerder onderzoek van Alders en De Graaf (2001).

Onderwijsniveau

Vrouwelijke vijftigers zijn over het algemeen veel lager opgeleid dan mannen van deze leeftijd. Ruim de helft van de vrouwen heeft uitsluitend basisonderwijs of een laag-middelbare schoolopleiding (mulo of huishoudschool) gevolgd. Bijna een op de vijf vrouwen heeft een opleiding na de middelbare school gevolgd (*kader Karakteristieken*). Ongeveer een derde van de mannen blijkt een hoog onderwijsniveau te hebben behaald. Dit aandeel geldt ook voor mannen met een basis/laag of middelbaar onderwijsniveau.

In *staat 2* zijn gehuwde mannen en vrouwen die nog steeds met de eerste partner zijn getrouwd, uitgesplitst naar onderwijsniveau en kindertal. Uit de cijfers blijkt dat hoogopgeleide mannen iets meer kinderen hebben gekregen dan mannen die lager zijn opgeleid. Dit komt tot uiting in het aandeel grote gezinnen (met drie of meer kinderen). Het aandeel kinderlozen ligt zowel voor laag-, middelbaar

Staat 1
Personen geboren in de periode 1940–1954 naar kindertal

Relatievorm in 2003	0	1	2	3 of meer	Totaal aantal respondenten	Gemiddeld kindertal
	%				abs. = 100%	
Mannen						
Totaal	19	11	43	28	1 263	1,93
waaronder						
voor het eerst gehuwden	9	11	50	31	902	2,12
voor de tweede keer gehuwd of woont samen na 1e huwelijk	15	15	36	34	156	2,29
woont niet samen, ooit gehuwd of samengewoond	36	12	35	16	105	1,42
Vrouwen						
Totaal	13	14	47	25	1 235	1,99
waaronder						
voor het eerst gehuwden	9	12	53	27	825	2,10
voor de tweede keer gehuwd of woont samen na 1e huwelijk	9	24	43	24	131	1,89
woont niet samen, ooit gehuwd of samengewoond	16	21	37	27	226	1,99

als hoogopgeleide mannen op 9 procent. Hoogopgeleide vrouwen zijn echter vaker kinderloos gebleven (13 procent) dan vrouwen met een lagere opleiding (7 procent). Hoe hoger de opleiding van een vrouw, hoe groter de kans dat zij langer aan het arbeidsproces heeft deelgenomen. Omdat het combineren van werk en kinderen in de jaren zestig en zeventig een moeilijke opgave was, hebben veel vrouwen het kind uitgesteld, vaak met afstel als gevolg. Geconcludeerd kan worden dat echtparen die in 2003 nog steeds bij elkaar waren, gemiddeld 2,10 kinderen hebben gekregen. Dit is ongeveer 0,15 kinderen meer dan de totale groep mannen en vrouwen. Dit verschil illustreert onder meer het effect van relatieontbinding op het kindertal. Ook het aandeel personen dat nooit een relatie heeft gehad, draagt bij aan de verklaring van het verschil.

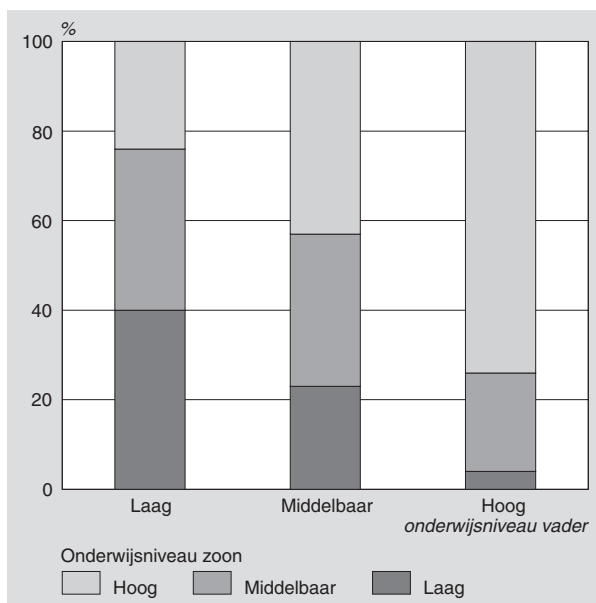
Onderwijsniveau

Voor het onderwijsniveau wordt in dit artikel gebruikgemaakt van de indeling in laagopgeleiden, middelbaar opgeleiden en hoogopgeleiden. Tot de laagopgeleiden behoren personen met uitsluitend basisonderwijs, (m)ulo of huishoudschool. Tot de middelbaar opgeleiden behoren personen met een mbo-, havo- of vwo-opleiding. Tot de hoogopgeleiden behoren personen met een hbo- of universitaire opleiding. De opleiding is bepaald aan de hand van het hoogst behaalde onderwijsniveau.

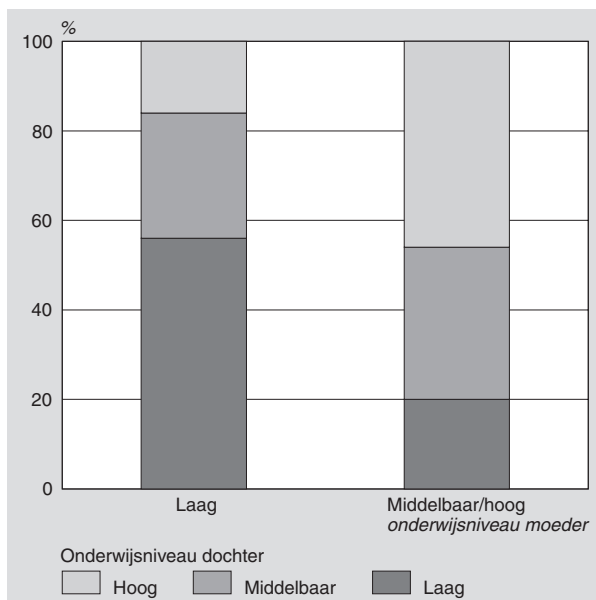
Het onderwijsniveau van mannen geboren in de periode 1940–1954 is sterk gestegen ten opzichte van het onderwijsniveau van hun vaders. Een derde van de zonen heeft een hbo- of universitair diploma op zak. Daarentegen heeft slechts een op de tien vaders dit niveau gehaald. Uit onderstaande grafiek blijkt duidelijk de relatie tussen het onderwijsniveau van vader en zoon. Hoe hoger de opleiding van de vader, hoe groter de kans dat de zoon ook een hoge opleiding heeft afgerond.

De stijging van het onderwijsniveau van moeder op dochter komt ook duidelijk naar voren. Een op de vijf dochters uit de protestgeneratie heeft een hoge opleiding afgerond, tegen slechts 3 procent van de moeders. Van de middelbaar en hoogopgeleide moeders heeft van de dochters de helft een hoge opleiding voltooid. Voor de dochters van de laagopgeleide moeders bedraagt dit aandeel ongeveer 15 procent.

Onderwijsniveau vader naar onderwijsniveau zoon

Onderwijsniveau moeder naar onderwijsniveau dochter

Staat 2
Voor het eerst gehuwden geboren in de periode 1940–1954 naar kindertal en onderwijsniveau, 2003

Onderwijsniveau	0	1	2	3 of meer	Totaal aantal respondenten	Gemiddeld kindertal
<i>Mannen</i>						
	%				abs. = 100%	
Laag	9	13	50	28	303	2,07
Middelbaar	9	12	50	29	304	2,08
Hoog	9	7	50	34	291	2,22
Totaal	9	11	50	31	902	2,12
<i>Vrouwen</i>						
Laag	7	13	54	27	460	2,14
Middelbaar	10	11	52	27	231	2,08
Hoog	13	9	55	24	134	2,02
Totaal	9	12	53	27	825	2,10

Kerkelijke gezindte

Naast het opleidingsniveau heeft ook de kerkelijke gezindte van de ouders indirect invloed gehad op het kindertal. Het aandeel dochters dat na het verlaten van het ouderlijk huis de kerkelijke gezindte van de moeder trouw blijft, ligt voor deze generatie nog boven de 50 procent (*Kader Kerkelijke gezindte*). Niet alleen het onderscheid tussen wel of geen kerkelijke gezindte, maar ook het onderscheid tussen de verschillende gezindten komt tot uiting in de grootte van het gezin. Gehuwden met een kerkelijke gezindte hebben veel vaker grote gezinnen dan gehuwden zonder kerkelijke gezindte (*staat 3*). Een op de vijf mannen zonder kerkelijke gezindte en een op de zes vrouwen heeft drie of meer kinderen. Voor respondenten van gereformeerde huize liggen deze aandelen voor mannen op 46 procent en voor vrouwen op 42 procent. Van de grootste kerkgenootschappen hebben zowel mannen als vrouwen die in een gereformeerd gezin zijn opgegroeid overduidelijk de meeste kinderen gekregen. De kindertallen van respondenten uit een rooms-katholiek of Nederlands hervormd milieu ontlopen elkaar niet veel.

4. Van standaardlevensloop naar keuzelevensloop

Tegenwoordig gaan veel jongeren wanneer ze het ouderlijk huis verlaten eerst alleenwonen of met anderen samenwonen. Ze leren vervolgens een partner kennen, waarmee ze dan ongehuwd gaan samenwonen. Na verloop van tijd komt doorgaans de kinderwens en besluit een groot deel van de paren alsnog te trouwen. Na de komst van het eerste kind blijft de vrouw meestal part-time werken. Men kan hierbij spreken van een nieuwe standaardlevensloop. De overgang van de oude naar de nieuwe standaardlevensloop kent vele variaties en wordt dan ook wel de keuzelevensloop genoemd. De vroegere standaardlevensloop wordt gekenmerkt door de volgende gebeurtenissen: na school gaan werken, maar wel thuis blijven wonen, vanuit huis trouwen, de vrouw zegt de baan op als er kinderen komen en zorgt voor het huishouden.

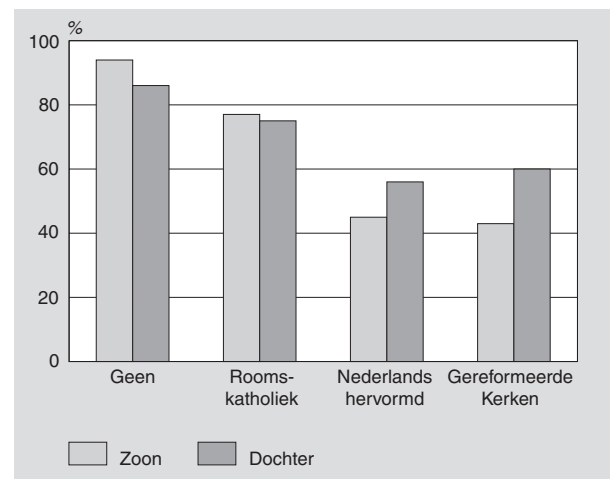
Kerkelijke gezindte

In het OG2003 is aan respondenten gevraagd tot welke kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering zij zich rekenen. Tevens is informatie ingewonnen over de kerkelijke gezindte van de ouders van de respondent toen deze nog in het ouderlijk huis woonde. Gegeven de ontkerkelijking in de loop van de tijd, is bij de presentatie van staat 3 gekozen voor een indeling naar de kerkelijke gezindte van de moeder van de respondent. Deze variabele biedt namelijk een betere benadering van de kerkelijke gezindte van de respondent ten tijde van de gezinsvorming. De kerkelijke gezindte van de respondent is immers een waarneming op het moment van interview in 2003.

Het aandeel kinderen dat niet langer de kerkelijke gezindte van de moeder aanhangt, verschilt naar kerkelijke gezindte en geslacht. Driekwart van de rooms-katholieke zonen en dochters blijft hun geloof vanuit het ouderlijk huis trouw te zijn gebleven.

Bij de protestantse kerkgenootschappen is dit verband minder sterk. In 2003 gaven vooral zonen aan dat zij niet meer tot de kerkelijke gezindte van hun moeder willen worden gerekend. Het merendeel rekt zich dan ook niet langer tot een kerkelijke gezindte.

Trouw aan moeders kerkelijke gezindte

Staat 3
Voor het eerst gehuwden geboren in de periode 1940–1954 naar kindertal en kerkelijke gezindte moeder, 2003

Kerkelijke gezindte moeder van respondent	0	1	2	3 of meer	Totaal aantal respondenten	Gemiddeld kindertal
	%				abs. = 100%	
<i>Mannen</i>						
Totaal	9	11	50	31	902	2,12
waaronder						
Geen	10	8	63	20	113	1,94
Rooms-katholiek	9	11	51	29	407	2,04
Nederlands hervormd	10	11	47	31	226	2,11
Gereformeerde Kerken	6	11	37	46	70	2,43
<i>Vrouwen</i>						
Totaal	9	12	53	27	825	2,10
waaronder						
Geen	12	13	59	16	101	1,83
Rooms-katholiek	9	12	53	27	378	2,05
Nederlands hervormd	8	12	58	22	209	2,08
Gereformeerde Kerken	0	6	52	42	65	2,63

Staat 4
Demografische levensloop van vrouwen voor geboortegeneratie 1940–1954

	Totaal	waarvan		
		1940–1944	1945–1949	1950–1954
	<i>absoluut</i>			
Totaal aantal vrouwen	1 235	337	449	449
	<i>%</i>			
Aandeel nooit gehuwd	6	7	4	7
Aandeel ooit gehuwd	94	93	96	93
waaronder				
direct uit ouderlijk huis trouwen	69	74	73	62
één of meer kinderen gekregen	91	94	90	89
waaronder 1e kind geboren				
binnen 1 jaar na huwelijksdatum	28	34	27	23
binnen 2 jaar na huwelijksdatum	53	63	57	40
binnen 3 jaar na huwelijksdatum	67	78	71	54
aandeel niet gewerkt direct na geboorte 1e kind	85	91	86	78
Standaardlevensloop ¹⁾	40	53	43	26

¹⁾ Uit huis gegaan om te trouwen, kind binnen drie jaar en gestopt met werken na geboorte kind.

Uit *staat 4* blijkt dat vrouwen die begin jaren vijftig zijn geboren, de standaardlevensloop in meerderheid vaarwel hebben gezegd. Nog ongeveer een kwart van de vrouwen heeft voor de standaardlevensloop gekozen, tegen ruim de helft van de vrouwen geboren in de periode 1940–1944. Driekwart van de laatstgenoemden trouwde vanuit het ouderlijk huis, tegen zes op de tien vrouwen geboren in de jaren vijftig. Van de gehuwde vrouwen van het eerdere geboortecohort kreeg driekwart binnen drie jaar na huwelijksluiting een eerste kind. Na de geboorte van dit kind verrichte nog maar een op de tien vrouwen betaald werk. Vrouwen die begin jaren vijftig zijn geboren kregen minder vaak binnen drie jaar een kind, en bleven vaker werken.

5. Samenvatting

In dit artikel wordt ingegaan op de protestgeneratie, geboren in de periode 1940–1954. De leden van deze generatie zijn als tiener opgegroeid in de jaren vijftig en zestig, hebben als jongvolwassene de 'woelige' jaren zestig meegemaakt, en hebben gezinnen gesticht in de jaren zestig en zeventig. Uit dit onderzoek blijkt dat 90 procent van de mannen en zelfs 94 procent van de vrouwen van deze generatie een huwelijk heeft gesloten. Ze zijn opgegroeid in een tijd dat ongehuwd samenwonen niet gebruikelijk was. Slechts een vijfde van de gehuwde mannen, en 15 procent van de gehuwde vrouwen, heeft samengewoond voor het huwelijk. Driekwart van de vijftigers is nog steeds met de eerste partner getrouwd. Het aandeel vrouwen dat is gescheiden bedraagt bijna een kwart. Ongeveer 5 procent heeft de partner verloren.

Vier op de vijf mannen die nog met de eerste partner zijn getrouwd, zegt een zeer goede tot goede gezondheid te hebben. Voor vrouwen is de ervaren gezondheid iets minder goed. Driekwart van de mannen die nog steeds met de eerste partner zijn getrouwd, is buitengewoon tot zeer tevreden met hun echtgenote. Vrouwen echter zijn minder vaak tevreden met hun echtgenoot (60 procent).

Van de eerste huwelijken die in 2003 nog in stand zijn heeft, is 10 procent kinderloos gebleven. De helft heeft twee kinderen gekregen en ruim een kwart drie of meer kinderen. Gemiddeld komt het kindertal op 2,1. Hoogopgeleide mannen die nog steeds gehuwd zijn hebben de grootste gezinnen gesticht; dit in tegenstelling tot hoogopgeleide vrouwen die het vaakst kinderloos zijn gebleven (13 procent).

Vrouwen die zijn opgegroeid in een gereformeerd gezin hebben het grootste gemiddelde kindertal. Bijna de helft van deze vrouwen heeft drie of meer kinderen gekregen, tegen 16 procent van de vrouwen die van niet-godsdienstig zijn opgevoed.

De instabiliteit van relaties heeft gevolgen gehad voor het ouderschap. Zo zijn ex-gehuwden zonder partner het vaakst kinderloos. Vrouwen die een nieuwe relatie zijn aangegaan, hebben vaak één kind. Mannen met een nieuwe relatie hebben echter relatief vaak veel kinderen.

Begin 2003 woonde 22 procent van de vrouwen en 14 procent van de mannen zonder partner. Dit verschil komt voornamelijk doordat gescheiden vrouwen (voorlopig) alleen willen blijven wonen. Van de niet-gehuwde mannen wil een kwart in de toekomst het liefst (blijven) samenwonen met een partner. Veruit de belangrijkste reden om te willen samenwonen in plaats van te trouwen, is dat het huwelijk naar de mening van de respondent niets toevoegt. Vrouwen geven echter de voorkeur aan een latrelatie in plaats van samenwonen. De belangrijkste reden voor een latrelatie of om alleen te blijven, is het behoud van vrijheid. Duidelijk blijkt dat de protestgeneratie aan de wieg heeft gestaan van veranderingen in relatie- en gezinsvorming. Zij hebben in meerderheid de standaardlevensloop ingeruild voor de keuzelevensloop.

Literatuur

Alders, M. en A. de Graaf, 2001, Een kind of uit elkaar. Maandstatistiek van de Bevolking 49(3), blz. 6–11. CBS, Voorburg/Heerlen.

Becker, H. A., 1991, A pattern of generations and its consequences. In: Henk A. Becker, Dynamics of cohort and generations research, blz. 219–243. Thesis Publishers, Amsterdam.

Graaf, A. de, 2005, Scheiden: motieven, verhuisgedrag en aard van de contacten. *Bevolkingstrends* 53 (4), blz. 39–46.

Liefbroer, A.C. en J. de Jong Gierveld, 1993, Veranderingen in de overgang van jeugd naar volwassenheid. *Mens en maatschappij*, boekaflevering, 68^e jaargang, blz. 17–35. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten.

Mannheim, K., 1928, Das Problem der Generationen. *Kölner Vierteljahreshefte für Soziologie*, jrg. 7, blz. 157–189.

Peters, E.W., 1992, Veranderingen in de jeugdfase van meisjes. *Generaties vergeleken*. DWSO Press, Rijksuniversiteit Leiden.

Liefbroer, A.C. en P.A. Dykstra, 2000, *Levensloop in verandering. Een studie naar de ontwikkeling in de levenslopen van Nederlanders geboren tussen 1900 en 1970*. Sdu Uitgevers, Den Haag.